

Netopirji v mitologiji

Klara Žos

"Kakor peroti strašnega pomračnika je ležala noč nad dolino. Pomračnika, je mislil nekdo med potujočimi, tega nedolžnega hudičevega brata, duše urečene v mišje in ptičje telo..."
Ivan Pregelj - Matkove Tine prečudno romanje

Netopirji se tako kot druge živali pojavljajo v mitih, legendah in zgodbah različnih ljudstev po svetu. Morda je že prisotnost netopirjev ob mraku in ponoči dovolj, da jih ljudje povezujejo s temo in tistim, kar se pogosto skriva v njej – nevarnostjo in zlom. Ponekod jim pripisujejo tudi bolj pozitiven pomen – od prinašanja sreče do utelešanja dvojnosti in meje med svetlobo in temo, torej morda tudi med dobrim in zlom. Pomen, ki smo ga ljudje v zgodbah, ki so se prenašale skozi generacije, pripisovali drugim živalim, nikakor ni zanemarljiv – še danes vpliva na naš odnos do njih, torej tudi na to, ali smo jih pripravljene varovati.

Netopirji letijo kot ptice, vendar imajo dlako in spominjajo na miši in druge male sesalce. Zanimivo je, da je ta dvojnost ljudi pogosto navdala z občutki, da gre gotovo za dvolično in preračunljivo žival, ali pa so jo celo dojemali kot slabo znamenje. Ivan Pregelj v Matkovi Tini denimo primerja prhut netopirja z zloveščim vzdušjem. Netopirja hkrati označuje s strašno živaljo, zakleto v dvojno podobo. Mnoge ljudi še danes ob dejstvu, da gre za nočne živali, ki za zatočišča pogosto uporabljajo jame, navdajajo podobni občutki.

Odkar sem se naučila brati, v prostem času prebiram različne zgodbe in legende. Tiste, ki so na nek način omenjale netopirje, so vedno pritegnile mojo pozornost. V dobi interneta ni težko najti materiala na temo mitologije in moje možnosti za zanimiva odkritja so se v zadnjih letih precej razširile. V prihodnosti si želim razširiti tudi svoje poznavanje simbolike – v kitajski keramiki so na primer netopirji pogosto upodobljeni

SLIKA 31. Camazotz. (foto: Tracy Barnett, CC BY-SA 2.0 <<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/2.0/>>, via Wikimedia Commons)

kot simbol sreče. Pogosto je sicer težko preveriti kredibilnost internetnih virov, prav tako pa so na žalost v naših krajih in v mnogih drugih delih sveta netopirji prikazani v negativni luči. Za ta prispevek sem pripravila nekaj povzetkov, ki jih prikazujejo v bolj pozitivni ali pa vsaj nevtralni luči.

V **mitologiji srednjeameriških staroselcev** obstaja več različnih legend o netopirjih. V Majevski mitologiji je na primer prisotno božanstvo z imenom *Camazotz*, ki živi v jamah Xibalba – svetu mrtvih v majevski mitologiji – in jih tudi straži. Različna ljudstva so si svet mrtvih pogosto predstavljala kot neke vrste podzemlje, in Maji pri tem niso pozabili na prisotnost netopirjev.

*

Eno od **Ezopovih basni** sem prevedla in priredila iz spletnega arhiva:

Netopirja je ujela podlasica. Označila ga je za ptico in dejala, da ga ne bo izpustila, kajti podlasice so sovražnice vseh ptic. Netopir jo je prosil, naj ga izpusti, rekoč: "Poglej me, saj sem vendar miš in ne ptica." Podlasica ga je bolje pogledala, se strinjala, da je miš in ga izpustila. Kasneje je netopirja ujela druga podlasica. Netopir jo je prosil, naj ga izpusti, vendar mu je podlasica odgovorila, da nikdar ne izpusti miši. Netopir ji je rekel: "Poglej me vendar, saj nisem prava miš, krila imam - ptica sem !" Druga podlasica se je strinjala in ga prav tako izpustila.

*

Avstralska aboriginska legenda pa govori o ločitvi dneva in noči. Dvojnost netopirjev prikazuje v bolj pozitivni luči. Priznava tudi, da ne spadajo zares med ptice, čeprav letijo. Hkrati omenja tudi njihovo povezanost s kopenskimi živalmi, tudi sesalci, ki pa jih ne obravnava ločeno od kač in kuščarjev, torej plazilcev.

Na začetku časa so se živali razdelile na ptice in ostale, neleteče živali. Kakadu, ki je bil precej ošaben, se je nekoč zelo glasno pogovarjal z orlom, vodjo vseh ptic. Hvalil se je, da so ptice boljše kot pa druge živali. Počasi so govorice o tem prišle do kenguruja, vodje kopenskih živali. Ta se je razjezil in pticam napovedal vojno. Spopade sta z drevesa opazovala sova in netopir (leteči pes). Sova je dejala, da je bolje, da počakata na razplet in se pridružita zmagovalni strani. Kazalo je, da bodo zmagale ptice, zato je sova predlagala, da poletita v boj in se jim pridružita. A potem so začele zmagovati kopenske živali in zamenjala sta stran. Naposled sta se na bojišču srečala orel in kenguru. Nekako sta se sporazumela in sklenila premirje. Netopir in sova sta se skrila, ker ju je bilo sram, da sta med bojem zamenjala strani. Nesmiselna vojna je razjezila božanstvo Yhi, ki je nad svet priklicalo temo. Živali so se izgubljene zbrale okrog ognjev in iskale rešitev. Kuščar se je odpravil iskat živali, ki se v temi počutijo domače in bi morda lahko pomagale. Naposled je našel netopirja in sovo. Sova je rekla, da ne misli nikomur pomagati, saj se v temi dobro počuti. Netopir pa se je počutil krivega in strinjal se je, da bo pomagal pregnati temo. V vse smeri neba je vrgel bumerang. Kača ga je vprašala, ali bo tema zdaj za vedno izginila. Netopir je odgovoril, da se bo svetloba vrnila za pol dneva, pol dneva pa bo ostala tema. Svetloba je za ostale živali, ki so bile v temi nesrečne. On pa bo temo obdržal zase, kajti v njej se dobro počuti.

Meni osebno je najbolj zanimivo sporočilo aboriginske legende – netopir ni prikazan ne kot dobra in ne kot zlobna žival. Življenje v temi izbere sam, kajti tam se dobro počuti. Po tem se ta legenda razlikuje od mnogih drugih, v katerih je prisoten človeški strah pred temo in neznanim, ki se skriva v njej. Tudi v Ezopovi basni je v ospredju netopirjeva pozitivna lastnost - iznajdljivost. Svojo dvojnost uporabi, da se izmuzne podlasicama. Toliko neznanega in vendar tako zanimivega o netopirjih je razlog, zakaj nekateri ljudje ponoči ne preučujejo samo netopirjev, ampak tudi zgodbe, ki jih o njih pripovedujejo ostali ljudje, ki takrat večinoma že spijo.

VIRI

- Pregelj I. (1921): Matkove Tine prečudno romanje [https://sl.wikisource.org/wiki/Matkove_Tine_pre%C4%8Dudno_romanje]. Datum dostopanja: 22. 9. 2023
- Ezopove basni: Netopir in podlasici [https://www.gutenberg.org/files/11339/11339-h/11339-h.htm#THE_BAT_AND_THE_WEASELS]. Datum dostopanja: 21. 9. 2023
- Hill J.E. and Smith J.D. (1984): Bats: A Natural History. University of Texas press., Austin, Texas, str.159-160. [https://blog.cwfcfcf.org/index.php/en/a-brief-history-of-bats/]. Datum dostopanja: 20. 9. 2023
- Mikkola H. (2022): Bats - Disease-prone but Beneficial. IntechOpen, spletni povzetek [https://www.intechopen.com/chapters/80107]. Datum dostopanja: 20. 9. 2023